

MOTSTÅENDE INTRESSEN OCH PÅVERKAN PÅ SJÖARNA

Allmänt

Många sjöar och vattendrag har under lång tid i landet utnyttjats för att öka produktionen av olika slag. Utvecklingen mot en mer effektivisering i modern tid har inneburit att flora och fauna av olika slag fått stå tillbaka för människornas välbefinnande.

Människan har utvunnit mer odlingsbar mark vilket betytt att vattnets naturliga lopp och processer har störts. Vattenkraft har använts till kvarnar och för elproduktion vilket har lett till vandringsproblem för fisk. Rensningar och utdikningar har förändrat vattendragens naturliga lopp och flöde med snabb avrinning som följd. Försurningen av våra sjöar är ett stort problem som påverkar allt liv i vattnet bl.a. med reproduktionsskador som följd. Metaller så som aluminium och kvicksilver är ofta ett problem i sura vatten. Näringsämnen från tätorter och jordbruksmark släpps ut i sjöar och vattendrag som gör att eutrofieringen (övergödningen) ökar som på sikt kan innebära att hela sjöns ekosystem förändras. Med en ökning av näring i vattnet kan växligheten breda ut sig och planktonblomningar uppstå vilket kan göra vattnet mindre attraktivt för bad och fiske. Den ökade ”brunifieringen”, d.v.s. den ökade humushalten kan bero på att skogsbruket inte tar tillräcklig hänsyn till vattenmiljöerna. För att komma tillrätta med hur olika intressen påverkar vattnen gäller det att tänka på hela avrinningsområdet. Det som sker i vattnet uppströms når senare nedströms belägna vatten.

Många åtgärder görs idag för att förbättra vattenkvalitet och återställa vattenmiljöerna till mer naturligt fungerande. Jord- och skogsbruket tar större hänsyn till vatten. Fiskevårdande åtgärder utförs genom stenuläggning. Med nyskapade våtmarker bromsas vattnet upp, partiklar sedimenterar och fåglar/groddjur gynnas. Vandringshinder åtgärdas så att fisken kan vandra förbi dammar. Detta är några åtgärder och för att målet om god vattenstatus ska uppnås i alla vattenförekomster krävs många framtida åtgärder. Ideella krafter, FVOF, konsulter, myndigheter, industrier/verksamheter är alla viktiga aktörer för målet god vattenstatus.

Inom Kiasjöns m.fl. sjöars FVO finner man påverkan på vattnen av olika slag. Försurning har varit ett problem men har förbättrats genom kalkning. Reglering av vattnet påverkar vattenmiljön negativt och dammarna skapar vandringshinder. Regleringen har inneburit att sträckor rensats för att styra vattnet som man önskar. Syretäring (syrebrist) kan också uppstå lokalt och skapa problem men eftersom fisken oftast kan simma bort från dessa områden klarar de detta hyggligt. Värre är det för kräftor och bottenlevande smädjur.

Nedan tas de olika påverkanskällorna upp under respektive rubrik.

Vattenståndsreglering och vandringshinder

Alsterån är starkt påverkad av alla de dammar som finns och därmed svängningar i vattenstånd och flöden. Regleringar påverkar fisken och andra vattenlevande organismer i stor omfattning genom att viktiga strandzoner förändras och vandring mellan sjöar försvåras. Med lägre

Fiskevårdsplan för Kiasjön m.fl. sjöars FVOF

vattenstånd kan fiskens reproduktionsområden för vuxen fisk och uppväxtområden för yngel minska.

Många fiskarter och andra vattenlevande organismer använder sig av förflyttning i vattnen vid reproduktion, födosök och habitatförflyttningar.

I Alsteråns huvudfåra i Kalmar län finns 55 st vandringshinder. Av dessa var 31 definitiva vandringshinder för öring (som är en god simmare).

På sträckan mellan Urasjö och Grönskåra finns fyra vandringshinder. Dammarna vid Björkhultssjön och Furusjömåla är definitiva vandringshinder för all fisk. Hindrens totala fallhöjd är ca 6 m. Nedan redovisas dammarna.

Pikaböl (Björkhults nedre damm) där troligen såg- eller kvarnverksamhet förekommit. Ål och öring bedöms idag endast kunna passera hindret vid gynnsam vattenföring. Höjden på dammen är 1,3 m. Åtgärdsmissigt skulle utskoven kunna öppnas.

Björkhultssjön (Björkhults övre damm) ligger strax nedströms Björkhultssjön där elproduktion utvanns för det glasbruk som ligger intill. Driften är idag inte igång. Dammen har en höjd på 1,8 m och är definitivt hinder för all fisk. Ägare av dammen var tidigare Högsby kommun men är idag en privatperson på en fastighet i Björkshult. Dammen har ett flertal utskov som varierar mellan 2-4,4 m i bredd. Dammen skulle kunna åtgärdas genom att öppna luckorna eller att anlägga fiskväg i mittenutskovet. Ingen vattendom/tillstånd finns idag för dammen. Via Länsstyrelsen i Kalmar län har en enkät skickats ut till dammägaren (skickats till alla dammägare) varefter åtgärder skulle kunna vara aktuellt i en framtid. Det finns uppgifter om att vattenregleringen skapar lågt vattenstånd i Björkhultssjön vilket gör det angeläget att reglering ska göras enligt vissa nivåer.

Bild 23. Björkhults övre damm.

Furusjömåla damm och Urasjö (mellan Urasjö och Kiasjön) utgörs av två trösklar där Furusjömåla är ett definitivt hinder för all fisk och med en höjd av 2,2 m. Urasjö har en höjd på 0,5 m där öring, ål och mört kan passera.

Försurning/Kalkning

Smålands inland har länge varit hårt utsatt för försurning av sjöar och vattendrag. Vattnen ingår i ett målområde för kalkning; Badebodaån, ID: *ALSH005*. Vattenkemiska mätpunkter inom kalkeffektuppföljningen finns vid Furusjömåla, Urasjö, Kiasjöns utlopp, Björkhultssjön samt Grönskåra. Kemiskt mål för vattnen är pH 6,0. Badebodaån började kalkas i slutet av 1970-talet. Badebodaån fick en doserare 1987 och Kiasjön började direktkalkas 1996. Motiven för kalkningen är bottenfauna, fågel, fiske och utter.

Enligt nuvarande kalkplan kalkas Urasjö med 170 ton kalkstensmjöl årligen per båt. Kiasjön utgick 2006. Hemsjön kalkas inte heller idag. Försurningssituationen har förbättrats och idag uppnår vattnen det kemiska målet. 1998 uppvisade Björkhultssjön försurningsskador på mörtsamhället vilket även indikerades vid provfisket 2011. Kiasjön uppvisade godkänd status enligt fångsten i provfisket 2008.

Syretäring

En stor belastning av organiskt material kan innebära att vattnen får problem med syrgashalten. De mätningar som gjorts kring TOC (organiskt kol) visar på relativt höga värden. Feresjön uppvisade under vintern-våren 2010-2011 mycket höga värden och under provfisket 2011 en låg syrehalt på redan 4 m djup. Björkhultssjön hade under samma period en godkänd syrehalt. Det är svårt att åtgärda dessa problem men skogsbrukets hänsyn i området kan vara en del i det hela. Vid avverkningar nära vatten är det av stor vikt att undvika körskador och att anlägga sedimentationsdammar i diken som berörs. Ökad transport av ämnen ut i vattnen av ökad nederbörd, förändrad markanvändning och ett annat klimat kan också vara faktorer som samverkar och bidrar till sämre syrehalter. Sedimentationsdammar och våtmarker i skog har stor potential och kan förbättra situationen i en framtid. Dessa åtgärder är viktiga även för att bromsa brunifieringen samt bättre buffringsförmåga mot surt vatten.

Kvicksilver i fisk

Många svenska sjöar ligger över riktvärdet i avseende kvicksilver i fisk och Smålands inland har under flera decennier dragits med detta problem. Mycket har transporterats till vårt land via luften västerifrån. Det sura nedfallet är en del i problemet. Med kalkningens hjälp har kvicksilvermängderna minskat. Även nedfallet har minskat under de senaste åren. Samtliga vatten (gäller hela landet) har en kvicksilverhalt i fisk som överstiger 0,02 mg/kg vilket är gränsvärdet inom EG:s ramdirektiv för vatten.

EG:s ramdirektiv för vatten (2008/105/EG) anges gränsvärdet, det vill säga den tillåtna halten, för kvicksilver i biota till 20 mikrogram per kilogram (ug/kg). I Sverige idag överstiger kvicksilver gränsvärdet i alla ytvattenförekomster; sjöar, vattendrag och kustvatten.

Under lång tid har utsläpp av kvicksilver skett i både Sverige och utomlands. Den främsta anledningen till att kvicksilverhalterna i vattnet är för höga är internationella luftnedfall. Trots Sveriges insatser för att minska utsläppen av kvicksilver kan vi inte förvänta oss några förändringar inom en snar framtid. Det går oftast bra att äta fisk som kommer från ett vatten där kvicksilverhalten överskrider EG:s gränsvärde på 20 mikrogram per kilogram. Livsmedelsverket har tagit fram kostrekommendationer som gäller för fisk. Det finns riktade råd till gravida och ammande kvinnor. Fisk som livsmedel har ett allmänt EU-gemensamt gränsvärde (förordning 1886/2006) på 0,5 milligram per kilogram(mg/kg). Vissa fiskarter, såsom gädda, ål och hälleflundra, har ett högre gränsvärde på 1,0 milligram per kilogram(mg/kg).

Två gäddor analyserades i Kiasjön 1996 som hade ett medelvärde på 0,97 mg/kg. Värdena låg på 0,76 och 1,17 mg/kg. Medelvärdet ligger nära gränsvärdet 1,0 mg/kg.

Främmande arter

Främmande arter kan innebära problem i vattnet då etablering sker. Ofta är inhemska arter inte vana vid dess förekomst och kan utkonkurreras och ibland sker smittspridning av sjukdomar i vattnen. Kräftpest via signalkräftor är ett exempel på detta. Idag utgör främmande arter inget problem i Kiasjöns m.fl. sjöars FVO. De arter som finns i området är:

- Signalkräfta
- Mink
- Kanadagås
- Gräskarp (tveksamt om den finns kvar)

De främmande arterna utgör i dagsläget inga större problem.